

Ana dilimizin cəfakəsi

“Azərbaycan öz nefti, təbii sərvətləri ilə çox zəngindir, amma onun ən böyük sərvəti dəyərli, ləyaqətli şəxsiyyətləridir”

Heydər Əliyev

Hər bir xalqın tarixində onun ruhunu ifadə edən, onun getdiyi yolu əks etdirən bir bünövrə var. Bizim xalqımız üçün bu bünövrə Azərbaycan dilidir. Milli varlığımızın nişanəsi olan dilimiz, heç şübhəsiz, hər birimiz üçün müqəddəsdir. Lakin bu yolda əsl fədakarlıq göstərən, bütün ömrünü və fəaliyyətini ana dilimizin inkişafına, onun tədqiqinə həsr edən cəfakət alimlərimiz olub. O alimlər ki, bu dili hamıdan daha çox seviblər, hamıdan daha çox sevdiriblər, hamıdan daha çox əzizləyiblər, onu üfləy-üfləyə hər bir təhlükədən, yad təsirlərdən qoruyublar. Belə alimlərdən biri haqqında düşüncələrimi bölüşmək istəyirəm. O, görkəmli dilçi alim, türkoloq, pedaqoq, ictimai xadim, unudulmaz ziyalı və şəxsiyyət, filologiya elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, “Şöhrət” ordenli Həsən Mirzəyevdir.

Həsən Mirzəyev 1927-ci il noyabrın 26-da Dərələyəz mahalındakı Qovuşuq kəndində anadan olub. Orta məktəbi bitirdikdən sonra, 1948- 1950-ci illərdə Naxçıvan Müəllimlər İnstitutunda, 1951-1955-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda ali təhsil alıb. Əmək fəaliyyətinə 1950-ci ildə doğma kəndində orta məktəb müəllimi kimi başlayıb. 1955-

dövründə belə çəkinmədən Azərbaycan dilinin dövlət dili olmasını xüsusilə vurğulayan alimin təpədən-dırnağa türk mənşəli sözlərdən formalaşan feili bu qədər sevməsi onun milli ruhundan, milli təəssübkeşliyindən irəli gəlirdi. Çünki feil qrammatik mənasına görə hərəkət bildirən əsas nitq hissəsidir. Feil hərəkətdir, feil sürətdir.

Həsən Mirzəyev hərəkət etməyi sevən adam idi. “Həyat hərəkət deməkdir, su da axmayanda iylənir” deyimi onun həyat fəlsəfəsini şərtləndirirdi.

Professor Həsən Mirzəyev dilçiliyin müxtəlif problemlərinə dair bir sıra sanballı tədqiqatların, iki yüzdən artıq elmi əsərin, 25 kitabın və 10- a yaxın dərs vəsaitinin müəllifidir. Onun ümummilli lider Heydər Əliyevin xatirəsinə həsr etdiyi dilçiliyimiz, folklorumuz, tariximiz və coğrafiyamız üçün tükənməz xəzinə olan 14 cildlik külliyyatı (bu monoqrafiya 950 çap vərəqi həcmindədir) dilçilik, milli folklor, tarix, etnoqrafiya və coğrafiya sahələri üçün əvəzsiz faktoloji mənbə hesab edilir. Həsən müəllimin yarım əsrlik pedaqoji işi onun elmi fəaliyyəti üçün təkənci amil olub, demək olar ki, bu sahələrin biri digərini tamamlayıb.

ci ildə ali təhsilini başa vurandan sonra Rayon Xalq Maarif şöbəsinin inspektoru və Qovuşuq kənd orta məktəbinin müəllimi, 1957-1959-cu illərdə isə məktəb direktoru vəzifəsində işləyib. Doğma dilinə vürğunluğu, dilçilik elminə marağı onu elm aləminə gətirib. 1959-1962-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda Azərbaycan dilçiliyi ixtisası üzrə aspiranturada oxuyub. Aspiranturayı bitirəndən ömrünün sonunadək həmin institutda işləyib, müəllim, baş müəllim, dosent, professor, kafedra müdiri və dekan vəzifələrini tutub.

1965-ci ildə namizədlik, 1987-ci ildə isə doktorluq dissertasiyası müdafiə edib, 1990-cı ildə professor elmi adını alıb. Həsən müəllim ömrünün 50 ilini Pedaqoji Universitetə, doğma Filologiya fakültəsinə bağlayıb. 21 il ADPU-nun Müasir Azərbaycan dili kafedrasına rəhbərlik edib. Neçə nəsil filoloq universitet divarları arasında onun mühazirələrini dinləyib. Neçə-neçə gəncin qarşısında elmin qapılarını açıb. Onun rəhbərliyi altında alimlər yetişib, neçə müəllim, 2 ədəbiyyatşünas alim, yazıçı, şair, mədəniyyət xadimi Həsən müəllimin sayəsində dilçilik elminin əsaslarına yiyələnib.

O, Azərbaycan dilçiliyində feil bəhsi üzrə məktəb yaradıb, monoqrafiyalar yazıb, 150 il müddətində türkologiyada mübahisə doğuran bir çox mövzuları, o cümlədən feili sifət, feilin təsir kateqoriyası və s. tədqiq edib, mübahisələrə son qoyub.

Alimin “Müasir Azərbaycan dilində təsirli və təsirsiz feillər” kitabı 1979-cu ildə nəşr olunub. Bu kitab haqqında onlarla rəy yazılıb. Dövrün aparıcı dilçiləri kitabı yüksək qiymətləndirib. Həmin rəylərdən birinə diqqət çəkmək istəyirəm: “Olduqca çətin və ziddiyyətli cəhətlərə malik olan feilin təsirli-təsirsizlik kimi ilkin və əhəmiyyətli, leksik-qrammatik xüsusiyyətləri məhz bu əsərdə ilk dəfə geniş planda, kompleks şəkildə öyrənilmişdir. Həsən Mirzəyevin 20 ilə yaxın feilin müxtəlif qrammatik xüsusiyyətlərini öyrənməsi, xüsusilə təsirli və təsirsiz feillərə aid zəngin material toplaması əsərin müvəffəqiyyətlə yazılmasına səbəb olmuşdur”. Həsən Mirzəyev Azərbaycan dilçiliyində bu istiqamətdə gedən prosesləri sürətləndirməklə, oxşar mövzuda aparılan elmi axtarışlara impuls verib.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan dilində olan feillər özünün leksiksemantik, morfoloji, sintaktik, üslubi, fonetik, frazeoloji, etimoloji xüsusiyyətlərinin zənginliyi, rəngarəngliyi və başlıca, fərdiliyi ilə digər nitq xüsusiyyətlərdən fərqlənir. Feilin mülli orijinallığını və qədim ünsürlərini daha yaxşı mühafizə etməsidir. “Azərbaycan dilində feil” monoqrafiyasının “Giriş” hissəsində oxuyuruq: “Azərbaycan dili Azərbaycan xalqının rəsmi dövlət dilidir. O, morfoloji bölgəyə görə iltisafı, dövlət bədii, gömrə türkləri dilinə ailsinə mənsubdur.”

Keçmiş Sovet İttifaqı senzurasının ən kəskin

Həsən Mirzəyev gənc yaşlarından şeirə, sənətə də böyük maraq göstərmişdir. Şeirdə nikbinlik və həyat eşqi, ilham və sevinc mənbəyi tapıb. Milli folklorumuzun mahir bilicisi, Azərbaycan Aşıqlar və Yazıçılar Birliyinin üzvü olan Həsən Mirzəyev “Aşıq poeziyasında yaşayan adlarımız və tariximiz”, “Dərələyəz folkloru”, “Dərələyəz mahalının toponim və şivə sözləri”, “Qərbi Azərbaycanın Dərələyəz mahalı (ensiklopedik məlumat kitabı)”, “Hanı o səndəki el, Dərələyəz?” əsərlərinin müəllifidir. Professor Qəzənfər Kazımov Həsən müəllim haqqında belə yazırdı: “Həsən Mirzəyev filologiyamızda müasir ədəbi dilimizin morfoloqiyasını, xüsusən dilin quruluş xüsusiyyətlərini sinxron, diaxron aspektdə araşdırmaqda, o cümlədən xalqın qədim tarixini, dilini, milli orijinallığını daha yaxşı mühafizə edib saxlayan feillərin mahir tədqiqatçısı kimi məşhurdur. Lakin professor həqiqi bir filoloq kimi el sənətinə - aşıq ədəbiyyatına da dərin bələddir və bu sahənin vürğünüdür. “Aşıq poeziyasında yaşayan adlarımız və tariximiz” kitabında müəllif əsasən onomastik leksikanın tədqiqi ilə məşğul olmuş və xüsusi adları bir küll halında bütün sahələr üzrə nəzərdən keçirmişdir”.

Həsən Mirzəyev silsilə tədqiqatların davamı olaraq heyrətamiz zəhmət tələb edən böyük elmi əhəmiyyətli əsərlər yaradıb. “Dərələyəzin toponim və şivə sözləri”, “Dərələyəz folkloru”, “Qərbi Azərbaycanın Dərələyəz mahalı” (ensiklopedik məlumat), “Dərələyəz mahalının toponimləri və şivə sözləri” kimi sanballı monoqrafiyalarında Dərələyəz mahalının etnoqrafik mənzərəsini ortaya qoyan professor Azərbaycan dilində olan toponimlərin, abidə adlarının araşdırılması sahəsində əsl fədakarlıq göstərmişdir.

Albert Eynşteyn deyirdi: “Həyat müqəddəsdir. Bu, bütün digər dəyərlərin tabe olduğu ən yüksək dəyərdir. İnsan həyatının rənasası yalnız digər insanların həyatında oynadığı rolə görə ölçülə bilər”. Həsən Mirzəyev, məhz o alimlərdəndir ki, onun elmi və ictimai fəaliyyəti vəhdət təşkil edir. Respublikanın ictimai-siyasi həyatında yaxından iştirak edən Həsən Mirzəyev 1995-ci və 2000-ci illərdə iki çağırış Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı seçilib. Daşdığı bu ali titula da böyük məsuliyyətlə yanaşıb, bu işdə də yüksək peşəkarlıq nümayiş etdirib. Həsən müəllim gərgin zəhməti, yorulmaz fəaliyyəti və qətiyyəti ilə hər zaman hər yerdə özünə hörmət və nüfuz qazandırır. Onu yaxından tanıyan dostlarının da ürəyində özünə taxt qurub. Mustafa Kamal Atatürk deyirdi ki: “Qayğılanma, çocuk! Hər kəs ölü. Kimi torpağa, kimi ürəklərə gömülür”. Professor Həsən Mirzəyev də danılmaz xidmətləri ilə, məhz ürəklərə gömülüb və unudulmazdır...

*Füzuli İsmayilov,
tarix elmləri üzrə fəlsəfə doktoru,
Əməkdar jurnalist*